

УД 658152

Пожуєва Т.О., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства

Швець Ю.В.

Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Пожуєва Т.О., Швець Ю.В. Дослідження ефективності використання основних фондів промислового підприємства. У статті розглянута ефективність використання основних засобів виробництва з урахуванням оцінки їх технічного стану, використання та виявлення резервів їх підвищення, а також виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання.

Пожуєва Т.А., Швець Ю.В. Исследование эффективности использования основных фондов промышленного предприятия. В статье рассмотрена эффективность использования основных средств производства с учетом оценки их технического состояния, использования и выявления резервов их повышения, а также выявление наиболее важных факторов, которые влияют на изменение уровня использования основных фондов субъектами хозяйствования.

Pozhueva T., Shvets Y. Research of efficiency of use of fixed assets of the industrial enterprise. The article is devoted to the efficiency of the main means of production taking into account the evaluation of their technical condition, use and identify the reserves of their increase, as well as identification of the most important factors, which influence on the change of use of the main funds of economic entities.

Вступ. У сучасних умовах господарювання, нестачі фінансових ресурсів, банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання, а також враховуючи високий рівень морального й фізичного зносу обладнання підприємств, як ніколи постає проблема найбільш раціонального та ефективного використання їх основних фондів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку проблем зробили російські та українські вчені. Актуальним проблемам покращення використання основних фондів присвячено роботи Ткаченка В.А., Тарасенко Е., Поддєрьогіної А., Манівчука Я., Мочерного С., Вихрущ В.П., Тирпак І.В., Оваденко В.О та інших.

Постановка проблеми. Виробничо-господарська діяльність та фінансовий стан підприємства багато в чому залежать від забезпеченості основними виробничими фондами та від ефективності їх використання. Розвиток виробництва є невіддільним від проблеми ефективного використання основних виробничих фондів. На сьогодні важливими проблемами, що потребують вивчення і негайного розв'язання є забезпеченість підприємства та

його структурних підрозділів основними фондами; рівень використання основних фондів і факторів, які впливають на нього; встановлення належної комплектності наявного парку обладнання; ефективність використання обладнання в часі та за потужністю; вплив використання основних фондів на обсяг продукції; резерви підвищення ефективності використання основних фондів.

Мета статі. робота присвячена дослідженню ефективності використання основних фондів на промисловому підприємстві.

Визначена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємопов'язаних завдань:

- розглянути економічну сутність основних фондів підприємства;
- дослідити особливості діяльності промислового підприємства;
- проаналізувати ефективність використання основних фондів досліджуваного підприємства.

Основна частина. Одним з найважливіших завдань підвищення ефективності використання основних фондів є своєчасне введення в експлуатацію нових основних фондів і виробничих потужностей, швидке їхнє освоєння. Скорочення термінів введення в експлуатацію нових фабрик і заводів дозволяє швидко одержати потрібну для народного господарства продукцію з технічно більш оснащених основних фондів, прискорити їхній обіг і тим самим сповільнити моральний знос основних фондів підприємств, підвищення ефективність суспільного виробництва в цілому. Поліпшення використання діючих основних фондів і виробничих потужностей промислових підприємств, у тому числі знову введених у експлуатацію, можна досягти через:

- підвищення інтенсивності використання виробничих потужностей і основних фондів;
- підвищення екстенсивності їхнього навантаження.

Більш інтенсивно тут іде використовуються виробничі потужності та основні фонди що досягається, насамперед за рахунок технічного удосконалювання останніх.

Практика промислових підприємств показує, що процес збільшення одиничної потужності устаткування:

- у верстатах, машинах і агрегатах посилюються найбільш відповідальні деталі та вузли;
- підвищуються основні параметри виробничих процесів (швидкість, тиск, температура).

Механізуються й автоматизуються не тільки основні виробничі процеси й операції, але допоміжні і транспортні операції, що нерідко стримують нормальний хід виробництва і використання устаткування. Інтенсивність використання виробничих потужностей і основних фондів підвищується також шляхом удосконалювання технологічних процесів; організації безперервно-потокowego виробництва на базі оптимальної концентрації виробництва однорідної продукції; вибору сировини, підготовки до виробництва відповідно до вимог заданої технології та якості продукції, що випускається; ліквідації штурмування і забезпечення рівномірної, ритмічної роботи підприємств, цехів і

виробничих ділянок, проведення ряду інших заходів, що дозволяють підвищити швидкість обробки предметів праці й забезпечити збільшення виробництва продукції в одиницю часу, чи на одиницю устаткування на 1 кв. м виробничої площі.

Аналіз екстенсивного та інтенсивного використання обладнання рекомендується проводити окремо за новою і старою технікою. Це дає можливість визначити ефективність впровадження нової техніки та розробити заходи щодо поліпшення її використання.

Інтенсивне використання обладнання аналізується на основі порівняння фактичних показників випуску продукції за одну станко-годину з плановими і з показниками попередніх періодів. Тобто, іншими словами, досліджується зміна випуску продукції за одиницю часу в середньому на одну машину. Обсяг продукції при цьому виражається не тільки у вартісних, а й у натуральному або умовному вимірюванні.

Показником інтенсивності роботи обладнання є коефіцієнт його інтенсивного навантаження, що розраховується за формулою (1.1)

$$K_{\text{інт}} = R_{\text{факт}} / R_{\text{пасп}} \quad (1.1)$$

Отже, інтенсивний шлях використання основних фондів діючих підприємств включає технічне їхнє переоснащення, підвищення темпів оновлення основних фондів. Досвід роботи ряду галузей промисловості показує, що швидке технічне переоснащення діючих фабрик і заводів особливо важливе для тих підприємств, де має місце значний знос основних фондів.

При проведенні аналізу екстенсивного використання обладнання застосовують баланс часу його роботи, який включає такі показники:

1) календарний фонд часу (T_k) (кількість календарних днів за аналізований період) $\times$ (24 години) $\times$ (кількість одиниць встановленого обладнання);

2) режимний фонд часу (T_r) ((кількість робочих днів за аналізований період) $\times$ (кількість-годин роботи щодня з урахуванням коефіцієнта змінності) $\times$ (кількість одиниць встановленого обладнання));

3) плановий фонд часу ($T_{пл}$) (відрізняється від режимного на час планового ремонту та модернізації обладнання);

4) фактичний фонд відпрацьованого часу (T_f).

Поліпшення екстенсивного використання основних фондів припускає, з одного боку, збільшення часу роботи діючого устаткування в календарний період (протягом зміни, доби, місяця, кварталу, року) а з іншого боку, збільшення кількості та питомої ваги діючого устаткування в складі усього устаткування, що є в наявності на підприємстві й у його виробничій ланці.

До показників екстенсивного використання належать такі коефіцієнт залучення у виробництво устаткування, коефіцієнт використання устаткування в часі, коефіцієнт змінності режиму роботи устаткування.[4.188]

Показника ефективності використання основних фондів підприємства розділяють на дві групи :

- 1) узагальнюючі,
- 2) конкретні.

До узагальнюючих відносяться:

- фондівіддача, фондомісткість, рентабельність основних фондів.

До конкретних показників відносяться:

- коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, коефіцієнт екстенсивного використання обладнання, коефіцієнт інтегрального використання обладнання, резерв виробничої потужності .

Основним узагальнюючим показником використання основних фондів є фондівіддача. Це відношення обсягу товарної продукції за аналізований період до основних виробничих фондів. Використовується також обернений показник - фондомісткість. Його розраховують як відношення основних виробничих фондів до обсягу товарної продукції [1.248].

Фондомісткість показує, на яку суму потрібно придбати основні виробничі фонди підприємству для випуску необхідних обсягів продукції. Його можна обчислити за формулою(1.2). [1.247]

$$F_v = 1/f_v = \Phi_{cp}/BP \quad (1.2)$$

При визначенні фондівіддачі та фондомісткості обсяг продукції обчислюється у вартісному, натуральному та умовному вираженні. Основні виробничі фонди визначаються відповідно до вартості, зайнятої площі або в іншому вираженні, причому до уваги береться їх середній хронологічний розмір за аналізований період (як правило - середньорічний).

Більш точно використання основних виробничих фондів відображає показник фондівіддачі, розрахований, виходячи з обсягу продукції у натуральному вираженні. Проте натуральні та умовно-натуральні виміри обсягу продукції використовуються лише на підприємствах, що випускають продукцію одного виду, або продукцію, яку можна привести до одного виду.

Під фондівіддачею – розуміють показник ефективності використання основних виробничих фондів, який характеризує обсяг виробленої підприємством продукції (послуг) у вартісному вираженні (ВП) одиницею основних виробничих фондів (Φ_{cp}). Її можна розрахувати за формулою (1.3).[1.247]

$$t_v = BP / \Phi_{cp} \quad (1.3)$$

Перевагою показника фондомісткості є те, що його чисельник може бути розкладений на складові за окремими цехами і групами обладнання. Це дозволяє виявити вплив використання техніки на кожній виробничій ділянці на узагальнюючий показник використання фондів.

Основні фонди – це засоби виробництва; це засоби праці у вартісному вираженні, які функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній натурально-речовій формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на

вартість продукції (послуг), що виробляється, частинами в міру спрацювання[2.110].

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних фондів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства.

Напрямки підвищення ефективності використання основних фондів повинні визначатися існуючим станом підприємства, зумовленим впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища його функціонування.

Основні напрямки підвищення ефективності використання основних фондів підприємством такі:

- установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно;
- збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства;
- своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства;
- включення до виробництва незадіяних виробничих фондів;
- рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня. [1.250]

Висновки. Одним з найбільш важливих завдань розвитку промисловості є забезпечення виробництва, насамперед за рахунок підвищення його ефективності та більш повного використання внутрішньогосподарських резервів. Для цього необхідно раціонально використовувати основні фонди та виробничі потужності. Збільшення обсягів виробництва промислової продукції досягається за рахунок:

- 1) введення в дію основних фондів і виробничих потужностей;
- 2) поліпшення використання діючих основних фондів і виробничих потужностей.

Приріст основних фондів промисловості, її галузей і підприємств досягається завдяки новому будівництву, а також реконструкції та розширенню діючих підприємств. Реконструкція і розширення діючих фабрик і заводів, будучи джерелом збільшення основних фондів і виробничих потужностей підприємств, одночасно дозволяють краще використовувати наявний у промисловості виробничий апарат.

Вирішальну частину приросту продукції в цілому по промисловості одержують із діючих основних фондів і виробничих потужностей, що у декілька разів перевищують щорічні нові фонди та потужності. Одним з найважливіших чинників будь-якого виробництва є основні фонди. Ефективне використання основних фондів сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників, у тому числі збільшенню випуску продукції, трудомісткості виготовлення та збільшенню прибутку. Розмір і динаміка основних засобів - об'єкти фінансового, управлінського й інвестиційного аналізу. Зростання випуску продукції в аналізованому році відбувається за рахунок збільшення середньорічного технологічного встановленого устаткування.

Резерви для збільшення випуску продукції полягають у скороченні усередині змінних простоїв, скороченні цілоденних простоїв і підвищенні коефіцієнта змінності.

Для більш ефективного використання основних засобів підприємство може вжити таких заходів:

- введення в дію не встановленого устаткування його, заміна і модернізація;
- скорочення цілоденних і внутрішньо-змінних простоїв. Усунення цього недоліку може бути досягнутий шляхом введення прогресивних організаційних і технологічних заходів;
- підвищення коефіцієнта змінності, яке може бути досягнуте завдяки оптимальному графіку роботи підприємства, включаючи ефективний план проведення ремонтних і налагоджувальних робіт;
- більш інтенсивне використання устаткування;
- упровадження заходів НТП;
- підвищення кваліфікації робочого персоналу, яке забезпечує більш ефективне та дбайливе поводження з устаткуванням;
- економічне стимулювання основних і допоміжних робітників, що передбачає залежність зарплати від випуску та якості вироблюваної продукції;
- формування фондів стимулювання і заохочення робітників, які досягли високих показників роботи;
- проведення соціальних робіт, що передбачають підвищення кваліфікації робітників, поліпшення умов праці та відпочинку, оздоровчі заходи та заходи, які позитивно впливають на фізичний і духовний стани працівника.

Такими заходами можуть бути також посилення контролю за раціональним використанням часу роботи устаткування, вживання автоматизованих приладів контролю і обліку часу роботи підприємства, що базується на використанні обчислювальної техніки. Можлива розробка програми реструктуризації з кінцевою метою створення системи оперативного управління витратами виробництва, що послужить підвищенню конкурентоспроможності та економічної ефективності об'єднання в цілому. В результаті здійснення цих заходів через можливість забезпечення стійкого саморозвиток підприємства, при якому будь-які зовнішні чинники дестабілізацій не будуть такі чутливі для його функціонування. Підвищення ефективності використання основних фондів у даний час, коли в країні спостерігається повсюдне і глобальне зниження виробництва, має величезне значення. Підприємства, що мають основні фонди, які дістались у спадщину від соціалістичної економіки, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, але й максимально ефективно використовувати те, що є, особливо в існуючих умовах дефіциту фінансів і виробничих інвестицій. Будь-який комплекс заходів щодо поліпшення використання виробничих потужностей і основних фондів, повинен передбачати забезпечення зростання обсягів виробництва продукції, за рахунок більш повного й ефективного використання внутрішньогосподарських резервів і шляхом більш повного використання машин і устаткування,

підвищення коефіцієнта змінності, ліквідації простоїв, скорочення термінів освоєння знову введених у дію потужностей.

Список літератури:

1. Економіка підприємства: Навч. посібник./ За ред. Шаповал В. М. – Київ, 2006. – 488 с.
2. Економіка підприємства. Навч. посібник . 3-є вид-а. – К.Каравела, 2006. - 584с.
3. Економіка підприємства. Підручник / За ред. Петровича Й. М. 3-є вид. виправ. – Львів: « Магнолія 2006», 2007. - 580с.
4. Економіка підприємства: Навч. Посібник. / За ред. Шегди А. В.- К.: Знання, 2005 - 431с.
5. Экономика предприятия: Учебник / Под ред. Н.А. Сафронова. – М.: Юность, 2005.

Ключові слова: основні фонди, фондівіддача, фондомісткість.

Ключевые слова: основные фонды, фондоотдача, фондоемкость.

Kly uchovi words: fixed assets, capital productivity, capital intensity.

Надійшла до редакції 04.03.2013 р.